

УДК 338.45:664.1

Кіржецька М.С.

асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національного університету «Львівська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Досліджено сутність та складові організаційно-економічного механізму функціонування цукрової галузі України. На основі узагальнення визначено сутність «організаційно-економічного механізму функціонування галузі» та запропоновано визначення цього поняття у вузькому та широкому трактуванні. Виокремлено складові організаційно-економічного механізму функціонування галузі та проведено їх візуалізацію.

Ключові слова: механізм, організаційно-економічний механізм функціонування, структура організаційно-економічного механізму, методи державного регулювання, інструменти реалізації організаційно-економічного механізму.

Кіржецкая М.С. ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ САХАРНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Рассмотрены сущность и составляющие организационно-экономического механизма функционирования сахарной отрасли Украины. На основе обобщения, определена сущность «организационно-экономического механизма функционирования отрасли» и определена трактовка этого понятия в узком и широком толковании. Выделены составляющие организационно-экономического механизма функционирования отрасли и проведена их визуализация.

Ключевые слова: механизм, организационно-экономический механизм функционирования, структура организационно-экономического механизма, методы государственного регулирования, инструменты реализации организационно-экономического механизма.

Kirzhetska M.S. THE ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM OF FUNCTIONING OF SUGAR INDUSTRY IN UKRAINE

The purpose of the article is to define theoretical features and components of the organizational-economic mechanism of functioning of the sugar industry in Ukraine. For the purpose of this study, the paper domestic and foreign scientists and community organizations on organizational-economic mechanism of functioning and structure were used as a theoretical and methodological base, as well as Ukrainian legislative and regulatory activities of sugar industry. Of particular importance in contemporary conditions is an organizational and economic aspect of functioning industry in Ukraine to ensure the direction of the industry to meet economic safety. Author makes interpretation of the concept of organizational-economic mechanism of functioning of industry and makes visualization of the results.

Keywords: mechanism, organizational and economic operation mechanism, structure of the economic mechanism of state regulation methods, tools implementing organizational and economic mechanism.

Постановка проблеми. Забезпечення належного рівня економічної безпеки галузі неможливе без ефективного організаційно-економічного механізму її функціонування. Найважливіші складові організаційно-економічного механізму функціонування галузі залежать від багатьох чинників і перебувають у постійній динаміці. Розуміння того, що неможливо вирішити проблему підвищення рівня економічної безпеки за допомогою окремих заходів, варто використати підходи, які дають змогу комплексно дослідити зміни у функціонуванні галузі та їхній вплив на різних рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень, які вивчалися, можемо виокремити роботи: Л. Абалкіна [1]; І. Булеева [2]; І. Білої [3]; Л. Гурвіца [4]; В. Кушнірук [5]; Ю. Лузана [6]; Ю. Лисенко та П. Егорова [7]; Є. Мішеніна [8]; Ю. Осипова [9]; О. Селезньової [10]; О. Чечеля [11]; А. Чухно [12]; Н. Удальцової [13] та А. Федоркова [14]. У працях цих науковців було визначено сутність та структурні складові господарського та організаційно-економічного механізмів. Проте надалі невирішеною є проблема формування єдиної позиції, щодо сутності та частин організаційно-економічного механізму функціонування галузі економіки.

Мета статті. Визначити сутність та дослідження теоретичних засад організаційно-економічного механізму функціонування галузі, а також здійснити аналіз сучасного стану організаційно-економічного механізму функціонування цукрової галузі України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток теорії дослідження господарських механізмів розпочав Леонід Гурвіц, який визначив економічний механізм

системою зв'язків, в якій суб'єкти взаємодіють один з одним через певний центр, задля досягнення певного результату [4].

Науковці [1, с. 36; 2, с. 32; 3; 7] одноставні у твердженні, що організаційно-економічний механізм є структурною складовою господарського механізму та фокусується на його організаційно-економічних аспектах. Трактуювання поняття господарського механізму є достатньо широким. Найбільш повним є визначення академіка А. Чухна, яким визначено, що господарський механізм є способом організації та управління діяльністю з притаманними йому формами, методами і засобами в інтересах задоволення потреб окремого суб'єкта господарювання зокрема, і суспільства загалом [12]. Грунтуючись на цьому визначенні у вузькому трактуванні організаційно-економічний механізм функціонування галузі є складовою господарського механізму та сукупністю організаційно-економічних елементів, які забезпечують діяльність галузі національної економіки.

Більш широкі трактування поняття організаційно-економічного механізму зумовлюють потребу в їхній конкретизації з боку досліджуваного об'єкту та його структури. Зміст поняття може змінюватися залежно від контексту та особливостей дослідження. Відтак достатньо широке трактування поняття «організаційно-економічного механізму» розкривається у праці А. І. Федоркова. Під ним автор розуміє систему управління, що включає певну сукупність взаємопов'язаних економічних і організаційно-правових методів, що мають специфічні-етичні особливості свого вираження в конкретних умовах суспільства, з допомогою яких держава як суб'єкт

управління регулює власні інтереси з інтересами об'єкта управління, яке, своєю чергою, згідно з цими методами планує, організовує і реалізує свою діяльність [14, с. 2].

Етимологічна і філософська сутність поняття «механізму» дозволили визначати організаційно-економічний механізм системою форм і методів [5, с. 12; 8] або способом забезпечення реалізації вимог дії об'єктивних законів у процесі господарської діяльності [6]. О.О. Селезньова визначає, що організаційно-економічний механізм господарювання повинен функціонувати згідно з нормативно-правовим регламентуванням з боку органів державної влади [10].

Підсумовуючи трактування науковців, зазначимо широке трактування поняття організаційно-економічного механізму функціонування галузі як системи організаційних структур, нормативно-правових, економічних й адміністративних методів державного та методів недержавного регулювання, що забезпечують через певні інструменти безперервний розвиток галузі на основі визначених принципів відповідно до нормативно-правових регламентувань з боку органів державної влади.

Згідно з окресленим трактування структуру організаційно-економічного механізму функціонування цукрової галузі формують організаційна та економічна складова, що використовуються суб'єктами для досягнення обраних цілей. Організаційну складову механізму визначають: функціонально взаємопов'язані юридичні особи різних організаційно-правових форм власності, що здійснюють виробництво та реалізацію цукру (цукровиробники, об'єднання бурякосійних господарств, регіональні галузеві формування, трейдери, експортери); органи державної влади; а також фізичні особи, які долучені до цього процесу. До неї також включені суспільні інститути, науководослідні та інші організації, які сприяють розвитку цукрового бізнесу та інноваційній діяльності в цукровій галузі. Організаційний механізм реалізується за допомогою нормативно-правових методів державного регулювання та їх інструментів, а також через механізми саморегулювання між суб'єктами галузі.

Органи державного, недержавного і глобального рівнів впливають на організаційну складову механізму через формування стратегії і пріоритетних напрямів функціонування цукрової галузі, створення умов для її діяльності та контролю.

Не менш важливою складовою організаційно-економічного механізму функціонування галузі є економічна складова, що діє в умовах державного управління та саморегулювання галузі. Економічний механізм реалізується за допомогою методів державного (як і традиційно розділяють на економічні та адміністратив-

ні) і недержавного регулювання. Економічні та адміністративні методи в широкому трактуванні можна віднести до загальноекономічних методів впливу, оскільки адміністративні методи мають пряму дію на виробничі процеси і передбачають регулювання і управління з боку держави. Економічні методи передбачають використання ринкових інструментів регулювання і виявляються в тому, що держава не впливає на ухвалення рішень суб'єктів підприємницької діяльності [13, с. 8].

Вплив на формування організаційно-економічного механізму галузі мають також чинники зовнішнього середовища. До чинників зовнішнього середовища можна віднести: тенденції розвитку світового виробництва цукру; попит на вітчизняний цукор на внутрішньому і світовому ринках; характер міжнародних відносин; пріоритетні напрями та стратегія розвитку цукрової галузі.

Ефективність організаційно-економічного механізму функціонування галузі відображається в показниках результативності. Аналіз системи показників результативності функціонування галузі дає можливість виявити проблеми діючого механізму, використовуваних методів та інструментів, які регулюють цукрову галузь національної економіки.

Організаційно-економічний механізм функціонування галузі розробляється та реалізується відповід-

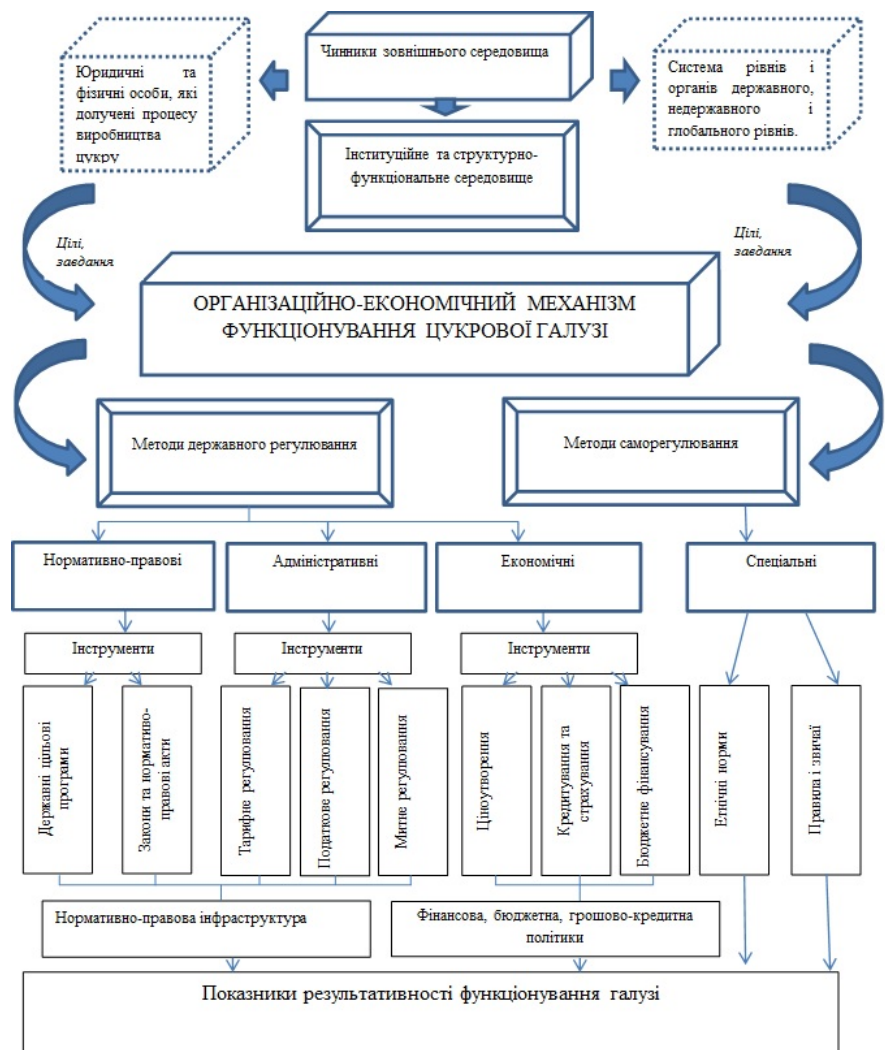

Рис. 1. Структура організаційно-економічного механізму функціонування цукрової галузі

но до вимог правових та економічних законів, які відображають об'єктивно-існуючі, постійно-повторювані причинно-наслідкові зв'язки між впливом різноманітних чинників і економічними наслідками (результатами) їх взаємодії (рис. 1).

Правове забезпечення функціонування галузі здійснюється для впорядкування та захисту інтересів усіх учасників економічної системи на макро-, мезо- і мікро- рівнях, на основі визначених критеріїв та правил. Наприклад, першим кроком у формуванні організаційного механізму функціонування цукрової галузі України було створення законодавчої бази стосовно формування ринкових відносин. Згодом були прийняті спеціальні законодавчі акти, на основі яких визначається правове, економічне і організаційне регулювання виробництва цукру.

Особливістю формування організаційної складової механізму функціонування ринку цукру та цукрової галузі України є створена чітка вертикаль виконавчих органів влади та розподіл їх функцій. Функціональний аспект організаційно-економічного механізму реалізується на мезорівні та дозволяє реалізувати цілі, які були закладені на макрорівні.

Загальноекономічні методи регулювання ринку цукру та цукрової галузі можна розділити на адміністративне регулювання, пряме і непряме економічне регулювання. До адміністративних методів регулювання належать різноманітні заходи: встановлення квоти «А» на виробництво цукру, встановлення мінімальної ціни на цукор, кредитування галузі, ліцензування оптової торгівлі цукром тощо, які не ґрунтуються на економічних інтересах, а здійснюються на основі законодавства через систему визначених норм і правил та формують нормативно-правову інфраструктуру функціонування галузі.

Економічні методи державного регулювання традиційно поділяють на такі, які мають пряму та непряму дію. До прямих методів економічного регулювання належать різні форми безповоротної цільової фінансової підтримки галузей – це субвенції або прямі субсидії, які включають різні дотації, допомоги, доплати із спеціальних бюджетних і позабюджетних фондів різних рівнів (загальнодержавних, регіональних, місцевих), а також пільгове кредитування. До непрямих форм регулювання можна віднести політику держави у фінансовій, бюджетній та податковій сфері. Умовами, передбаченими Угодою щодо членства України у СОТ та положеннями Угоди про Асоціацію з ЄС, непрямі методи державного регулювання не заборонені, а саме тому їх активізація є важливою для підвищення рівня економічної безпеки галузі.

Звичайно, основу організаційно-економічного механізму функціонування галузі визначають саме методи державного регулювання. Проте важливо враховувати і методи самоуправління й саморегулювання. Через різноманітність неформальних відносин в галузевому функціонуванні їх можна умовно розділити на дві групи. До першої групи належать позитивні неформальні галузеві відносини, які слугують в перспективі джерелом правотворення, вони ґрунтуються на етнічних нормах, відображають солідарність і спільність інтересів. Їх основою є формування правового поля функціонування цукрової галузі після набуття Україною незалежності. Цей вид відносин може переходити в правові норми або визнаватися правом. До другої групи саморегулювання будуть віднесені правила і звичаї, які мають негативний вплив на функціонування галузі. Такі відносини

відображають протиправні цінності і мотиви в процесі функціонування галузі. Корисливо суб'єктивні, еґотичні інтереси спонукають до вчинення дій всупереч цінностям і нормам права. Особливу увагу слід приділяти аналізу корупційності правових актів і тіньовій складовій функціонування галузі.

Висновки. Забезпечення економічної безпеки галузі не можливе без ефективного організаційно-економічного механізму її функціонування. Систематизація та структурування елементів організаційно-економічного механізму функціонування галузі, в контексті якого і забезпечується її економічна безпека, в подальшому дозволить виробити конкретні дії у формі рішень, механізмів, моделей, інструментів та програм щодо ефективного функціонування галузей національної економіки, зокрема і цукрової галузі України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абалкин Л. И. Хозяйственный механизм общественных формаций / [Л. И. Абалкин, А. П. Бакалов, Э. А. Быстрицкая и др.]; под общ. ред. Л. И. Абалкина. – М.: Мысль, 1986. – 268 с.
2. Булеев И. П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов / И. П. Булеев. – Донецк: МЭП АН Украины, 1993. – 225 с.
3. Белая И. П. Концептуальная модель организационно-экономического механизма управления гибкостью производственных систем / И. П. Белая, П. В. Егоров // Вісник Донецького ун-тету. Серія В: Економіка і право. – Донецьк: ДонДУ, 2004. – № 2. – С. 7–16.
4. Hurwicz L. Optimality and informational efficiency in resource allocation processes. In: *Mathematical Methods in the Social Sciences* / L. Hurwicz, K. J. Arrow, S. Karlin, P. Suppes (eds.). – Stanford: Stanford University Press, 1960. – P. 39.
5. Кушнірук В. С. Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону: [моногр.] / [В. С. Кушнірук, О. Ю. Єрмаков, О. В. Шибаніна]; за ред. проф. О. Ю. Єрмакова. – Миколаїв: МДАУ, 2009. – 232 с.
6. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: теоретико-методологічний аспект / Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 2. – С. 3–12.
7. Лысенко Ю. Организационно-экономический механизм управления предприятием / Ю. Лысенко, П. Егоров // Экономика Украины. – К., 1997. – № 1. – С. 86–87.
8. Мішенін Є. Організаційно-економічний механізм аграрного природогосподарювання: теоретико-методологічні орієнтири формування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
9. Осипов Ю. М. Основы теории хозяйственного механизма / Ю. Осипов. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 351 с.
10. Селезньова О. О. Сутність організаційно-економічного механізму управління ринковою діяльністю роздрібних торговельних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pk.napks.edu.ua/compilations_vak/eiu/2013/1/p_92_97.pdf.
11. Чечель О. М. Принципи та механізм державного регулювання економіки / О. М. Чечель // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління. – 2013. – № 2. – С. 103–111.
12. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 60–67.
13. Удальцова Н. Л. Организационно-экономический механизм функционирования сферы переработки вторичного сырья (на примере лома и отходов черных металлов): автореф. дисс. ... канд. эк. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – промышленность)» / Н. Л. Удальцова. – Москва, 2012. – 26 с.
14. Федорков А. И. Организационно-экономический механизм управления промышленным предприятием: теория и методологии: автореф. дисс. ... д-ра экон. наук: спец. 08.00.05 / А. И. Федорков. – СПб., 1999. – 44 с.